

İnsanın Üstünlüğünün Ölçüsü

— ahmet-ilhan · 02 Temmuz 2009

İNSANIN ÜSTÜNLÜĞÜNÜN ÖLÇÜSÜ

Ahmet İlhan

İnsanın üstünlüğünü birkaç açıdan değerlendirebiliriz: a-İnsanın yaratılmışların üstünü olması.b-İnsanın diğer insanlardan üstün olması c-İnsanın kendi nefsinin kemali d-İnsanın galip gelmesi için sağlaması gereken üstünlük. İşte sorumuz bu üstünlüklerin bir ölçü ve değerinin olması veya bunları bulmaya ve öğrenmeye çalışmak.

İnsanın diğer yaratılmışlara üstün kılındığını Yaratıcı hatırlatıyor. İnsanı en güzel bir yaratılışla yaratan Allah, onu aşağıların en aşağısına indireceğini de duyuruyor. O zaman diğer yaratılmışlara olan bu üstünlük belli ölçüleri ve değerleri taşıması halinde geçerlidir diye anlaşılabilir. Bunun için kısa iki ölçüyü aklımıza getirebiliriz. Birincisi insanın yaratılış gayesine uygun ölçü ve değerleri taşıması, ikincisi de insanın meleklerle üstünlüğü için ölçü alınan bilgi sahibi olmasıdır. Bilgi sahibi olmak, bilgiyi kullanmak ve bilgiyi aktarmak şeklinde değerlendirilmelidir. İnsanın kültür ve medeniyet inşası da bu şekilde gerçekleşmektedir.

Allah, insanların diğer insanlara üstünlüğünü ise "takva" ile açıklamıştır.

Sözlük anlamı itibariyle takva, korktuğu hususta kendini korumaya almak demektir. (Rağib el-İsfehâni, el-Müfredât) Mü'mini en çok korkutan ve endişelendiren husus, Allah Teâlânın rızasına halel getirebilecek herhangi bir davranış içinde bulunmak olduğu için takva, kimi âlimlerce, 'Allah'ın emirlerine sarılmak ve yasaklarından uzak durmak; diğer bir deyişle kendini günahlardan ve günahlara sürükleyebilecek şeylerden korumak' (Tehanevi); veya 'Kişinin taat işleyerek kendini Allah'ın korumasına dahil etmesi ve böylece âhirette elem verecek hususlardan korunmuş olması' (Şerif Cürcânî, et-Ta'rifât) şeklinde tanımlanmıştır.

Takva'nın, 'dinen kötülük ve çirkinlik (isâet) içeren her şeyden uzak durmak' (Tehanevi, Keşşâf, II/1527) şeklindeki tanımı, takva sahibi kişinin, büyük bir sevgiyle bağlandığı Yüce Allah'ı gücendirebilecek en ufak davranışlardan bile nasıl uzak durması gerektiğini ortaya koymaktadır. Muhammed Esed'in 'takva'yı 'Allah'a karşı sorumluluk bilinci' şeklinde anlamlandırması da; pek çok Kur'an mealinde 'takva'nın 'Allah'a karşı gelmekten sakınma' şeklinde meallendirilmesi de bundandır.

Şöyle söyleyebiliriz: Takva şuurla ve şuurla, akılla kalbin, bilinçle bilinçaltının birlikte Allah'ı tanımasıdır. Şuursuz bir yaklaşım insanı meczuplaştırırken, kalpsiz bir yaklaşım da imanı getiriyor. O zaman takva hem akıl hem de kalbin birlikte kazandığı bir bilinç halidir, diyebiliriz.

Kur'ân'da takvanın üç aşamasına işaret edilmiştir. (Elmalılı, I/169) İlk aşama, ebedi azaptan kurtuluşu sağlayacak olan şirkten kurtularak iman etmektir. İman eden kişi, takva sınırları içine girmiş olmakta, kendisini korumaya alacak dairenin içine girmiş olmaktadır. İkinci aşama, büyük günahlardan sakınma,

küçük günahlarda ısrar etmeme ve farzları yerine getirme aşamasıdır. Üçüncü aşama ise, kalbini, Hak'dan alıkoyacak ve Hakk'ın dışında bir şeyle meşgul edecek her şeyden uzaklaşma ve bütün varlığıyla Allah'a yönelip bu çekim alanında yürüngeye yerleşmektir. İşte bu aşama, 'Ey iman edenler! Allah'a karşı nasıl takva sahibi olmak gerekiyorsa öyle takva sahibi olun...' (Al-i İmran, 102) mealindeki ayeti kerimede işaret edilen takva aşamasıdır. Bu mertebe o kadar geniş ve o kadar derindir ki bu aşamaya ulaşanlar, derecelerine göre tabaka tabaka olurlar.

Takva sahipleri, Allah'a karşı büyük bir duyarlılık içinde buldukları için Allah onlara iyiyi kötüden, hakkı batıldan ayıracak öyle bir anlayış ve nur verir ki, artık bu anlayış ve nurla yollarını şaşırırmazlar. Takva, iyiyi kötüden ayırabilecek bir bilgi ve bilinç düzeyine ulaşmaktır. Şöyle buyrulmaktadır:

"Ey iman edenler! Eğer Allah'a karşı takva sahibi olursanız o size iyiyi kötüden ayırt edecek bir anlayış verir ve sizin kötülüklerinizi örter, sizi bağışlar. Allah büyük lütuf sahibidir." (Enfal, 29)

Takva, insanın üstünlüğünü belirleyen ölçülerden biridir. Kişinin takva sahibi olması kendi iç mücadelesi ile belli aşamalardan sonra olmaktadır. Bu aşamalar nefsin geçirdiği aşamalardır. İnsanın değişimi ve sorumluluğu bireyseldir ve bu nefis üzerinden gerçekleşmektedir. İnsan kendi nefsinin hangi aşamada olduğunu kısmen bilir ve olgunluğa erdirmek için bir iç mücadeleyi yürütür. Bu mücadelenin başarılabilmesi için de belli ölçü ve değerler taşıması ve yaşaması istenir. İçtenlikle yapılan ibadetler ve Salih amel insanın olgunlaşmasını sağlar. Kötülenmiş nefis aşamasından Allahın hoşnut olduğu nefis aşamasına ulaşınca kadar insan sınanır, başarılar kemal sahibi olurlar.

Bir de "inaniyorsanız üstünsünüz (galipsiniz)" mesajını n doğru anlaşılması için gereken ölçü ve değerleri doğru kavramamız gerekir. Bunun için öncelikle "iman" kavramı üzerinde yoğunlaşmak gerekecektir: İman, emn kökünden bir mastardır. Sözlük anlamı, birini sözünde tasdik etmek, onaylamak, kabullenmek itimat etmek, gönülden benimsemek, güvenmek/güvenilmek anlamlarına gelir. Türkçedeki inanmak kelimesi bunu aşağı yukarı karşılar.

Kavram olarak, Rasûlullah'ı Allah'ın katından getirmiş olduğu bilinen haber ve hükümlerin tümünde, kat'i olarak tasdik etmek, bunu diliyle ikrar edip, tatbik etmeye çalışmaktır. İman'ın filolojik açıdan iki anlamı vardır: Başkalarına güven vermek, güven içinde olmak. İman sahibi kişi, yani mü'min, hem inandığı gücün sağladığı güvenin içinde emin olan; hem de kendisi başkalarına güven veren demektir. İnsanın büyük bir kuvvete dayanması ve güvenmesi, kendini güçlü görmesine vesile olurken, yine kendisine olan güveni de güçlü olmasının başka bir nedenidir. Güvenilen biri olmak da üstün ve güçlü özellikler taşımak anlamını içerir.

Mü'min, hem Allah'ın, hem de insanın sıfatıdır. Esmâ'ül-Hüsna'dan biri, El-Mü'min'dir. Allah'ın mü'minliği, güven verici, güven kaynağı olmayı; insanın mü'minliği de El-Mü'min'e (Allah'a) güvenmeyi ifâde eder. İman, bu karşılıklı güvenin işleyişidir. Allah'a güven tam olmadan iman olmaz. Allah'a güvenin tam olması için, O'nu her şeyden fazla sevmemiz, O'nun emir ve hükümlerini de her şeye tercih etmemiz gerekir. 'İman edenlerin Allah'a olan sevgileri çok fazladır.' (2/Bakara, 165)

Kur'an, imanın bir imtihan, ısrab ve çile işi olduğuna dikkat çeker. 'İnsanlar, sandılar mı ki, 'iman ettik' demeleriyle bırakılacak, inceden inceye imtihan ve ısraba çekilmeyecekler. Yemin olsun, biz onlardan öncekileri de inceden inceye deneylerden geçirmiştir.' (29/Ankebut, 2) 'Andolsun ki, sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma (fakirlik) ile imtihan eder, deneriz. Sabredenleri müjdele' (2/Bakara, 155) '(Ey mü'minler!) Yoksa siz, sizden önce gelip geçenlerin başına gelenler size de gelmeden cennete gireceğinizi mi sanıyorsunuz? Yoksulluk ve sıkıntı onlara öylesine dokunmuş ve öyle sarsılmışlardı ki, nihâyet Peygamber ve beraberindeki mü'minler: 'Allah'ın yardımı ne zaman? ! ' dediler. Biliniz ki, Allah'ın yardımı yakındır.' (2/Bakara, 214)

İman, sınanarak insan için bir kuvvet haline gelir. Mukavemet, ölçülebilir bir dayanma ve kuvveti ifade eder. Zorluk ve baskılara ne kadar dayanıklı olduğu, ancak hayat içerisinde çeşitli sınamalarla anlaşılır. Kuvvetli bir iman yenilmez bir güç demektir. Bu ise yukarıda da ifade edildiği gibi ancak belli ölçüler ve sınavlarla kazanılır.

Kâmil iman sahibi mükemmel mü'minin bir özelliği de, kınayanların kınamasından korkmamaktır ki, Kur'an, bunu şöyle ifâde eder: 'Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven, mü'minlere karşı alçak gönüllü (şefkatli) , kâfırlara karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırılmazlar) . Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütufudur. Allah'ın lütfu ve ilmi çok geniştir.' (5/Mâide, 54) 'Bir kısım insanlar, mü'minlere: 'düşmanlarınız olan insanlar, size karşı asker topladılar; aman sakının onlardan! ' dediklerinde bu, onların imanlarını bir kat daha arttırdı ve 'hasbüna'llahu ve ni'me'l- vekil', yani, 'Allah bize yeter. O ne güzel vekildir! ' dediler. Bunun üzerine, kendilerine hiçbir fenalık dokunmadan, Allah'ın nimet ve keremiyle geri geldiler. Böylece Allah'ın rızasına uymuş oldular. Allah, büyük kerem sahibidir. İşte o şeytan, ancak kendi dostlarını korkutur. Şu halde, eğer iman etmiş kimselerseniz onlardan korkmayın, Benden korkun.' (3/Âl-i İmran, 173-175) .

Son bir ölçü olarak belki şöyle diyebiliriz: Hiç kimse başkasına üstünlük iddiasında bulunamaz. İnsanı üstün kılan Allah'tır. İnsanın başkalarına üstün olması da ancak Allah katındadır ve dilemesiyledir. Allah katında en üstünümüz takva sahipleri olduğu gibi, galip olanlar da ancak Allah'a imanları mü'min sıfatını hak edecek derecede olanlardır. Bize düşen sebeplere sarılmak ölçü ve değerlere sıkıca bağlanmak ve yaşamaktır.